

Εφημερίδα Ποντίκι, 16.2.2006

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΨΗΦΟΣ:

Από το όνειρο ως τη δικαίωση

Σε όλο τον 18ο αλλά και στον 19ο αιώνα η εικόνα που υπήρχε διεθνώς για τη γυναίκα ήταν αυτή της αιθέριας ευαίσθητης ύπαρξης, απόλυτα εξαρτημένης σε όλα από τον άνδρα της, που ο αποκλειστικός σκοπός της ήταν η περιποίηση του σπιτιού, η φροντίδα των παιδιών και η αφοσίωση στον σύζυγο. Και φυσικά ούτε λόγος για κοινωνικά ή πολιτικά δικαιώματα. Μετά τον γάμο της δεν είχε ούτε το δικαίωμα νομικής ύπαρξης.

Όταν όμως το 1793 η Μαρί - Ολυμπί ντε Σανζ κατατομείται στην πλατεία της Επανάστασης σαν εχθρός του λαού, επειδή ζητώντας το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες «θέλησε να γίνει πολιτικός και ξέχασε τις αρετές που αρμόζουν στο φύλο της», ένα νέο παγκόσμιο κίνημα ξεκινούσε: αυτό της κοινωνικής και πολιτικής

χειραφέτησης των γυναικών. Και σε αυτό το κίνημα οι γυναίκες δεν είχαν ως μέσα τα κοσμήματα, το ρουζ και τα ψώνια όπως σήμερα, αλλά τις πορείες, τις απεργίες πείνας, το σπάσιμο βιτρινών και τις συγκρούσεις με την αστυνομία...

Στα τέλη του 19ου αι. η βιομηχανική επανάσταση έφερε τις γυναίκες σε ένα δίλημμα για τον ρόλο που έπρεπε να παίξουν σε αυτή την καινούργια πραγματικότητα. Το 1857 γίνεται στη Νέα Υόρκη η πρώτη πορεία - διαδήλωση από εργάτριες που ζητούσαν καλύτερο μεροκάματο, ενώ στην Αγγλία η Έμελιν Πανκχάστερ ξεκινάει τον αγώνα της για το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες, όταν ακόμα αυτό το δικαίωμα δεν το είχαν ούτε όλοι οι άνδρες της Αγγλίας.

Όπως είναι φυσικό, στην Ελλάδα αυτή την εποχή το γυναικείο κίνημα είναι ανύπαρκτο και η Φιλανθρωπική Εταιρεία Κυριών του 1855 θυμίζει περισσότερο συγκεντρώσεις για τσάι και εργόχειρο, παρά χώρο ζύμωσης και διαμαρτυρίας. Το σύνταγμα του 1864 αναφέρει ότι «όλοι οι έλληνες απολαμβάνουν το δικαίωμα ψήφου», αλλά θεωρεί αυτονόητο ότι σε αυτούς δεν περιλαμβάνονται οι γυναίκες. Τα στάσιμα νερά ταραάζει το 1887 η Καλλιρρόη Παρρέν εκδίδοντας την πρώτη εφημερίδα που γράφεται αποκλειστικά από γυναίκες, αλλά και απευθύνεται αποκλειστικά σε αυτές. Την «Εφημερίδα των Κυριών».

«Ελαφραί και πετεινόμυαλοι»

Η απρόσμενη επιτυχία του εντύπου προκαλεί μεγάλες αντιδράσεις στην ανδροκρατούμενη συντηρητική κοινωνία της εποχής, αλλά και στους εκδοτικούς - λογοτεχνικούς κύκλους, που δείχνουν να ζηλεύουν αυτή την αμιγώς γυναικεία επιτυχία. Ο Γρηγόριος Ξενόπουλος γράφει ότι «... πολλοί κύριοι ενόμισαν ότι γνωστοί δημοσιογράφοι είχαν κρυφθεί υπό γυναικεία ψευδώνυμο, διά να εξασφαλίσουν την εκ του παραδόξου και ασυνήθους επιτυχίαν», ενώ η «Ακρόπολις» είναι περισσότερο επιθετική: «Αι γυναίκες είναι ελαφραί και πετεινόμυαλοι διότι φέρουν πίλους με άνθη και πτερά και φορέματα με τρίχαπτα». Σημαιοφόρος του μισογυνισμού που ξεσπάει είναι ο συγγραφέας της «Πάπισσας Ιωάννας» Ροΐδης, που μεταφέρει ακριβώς τους μόνους ρόλους που η ανδρική κοινωνία της εποχής ήθελε να παίζει η γυναίκα: «Δύο είναι τα επαγγέλματα που αρμόζουν στις γυναίκες: αυτό της νοικοκυράς και αυτό της εταίρας». Και δεν σταμάταγε εκεί: «Εγώ δεν είπα ποτέ κακό για τις γυναίκες. Απεναντίας, είπα και επαναλαμβάνω ότι η γυναίκα είναι ασυγκρίτως ανωτέρα του ανδρός ως νοσοκόμα, ως παρηγορήτρα και ως χορηγός χαμόμηλου».

Η αλήθεια είναι ότι η Καλλιρρόη Παρρέν ήταν μια συντηρητική γυναίκα με όχι ριζοσπαστικές αντιλήψεις γύρω από το γυναικείο κίνημα. Θέλει απλά καλύτερες συνθήκες ζωής για το φύλο της, αλλά όχι τη χειραφέτησή του: «Ούτε πολιτική ψήφο διεκδικήσαμε ούτε προνόμια επίσημα από την πολιτεία ούτε καν επιφανείς θέσεις και αξιώματα. Εμείς ένα επιδιώκουμε: την εξασφάλιση του άρτου των γυναικών με έντιμη και αξιοπρεπή εργασία, για να μην κινδυνεύουν σήμερα οι φτωχές γυναίκες να πεθάνουν της πείνας». Παρά τις απόψεις αυτές, η Παρρέν θεωρείται πρωτοπόρος του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα, γιατί ενόχλησε το πιο συντηρητικό από αυτήν κατεστημένο και γιατί έθεσε για πρώτη φορά γυναικεία θέματα στον δημόσιο διάλογο, ενώ δημιούργησε φορείς όπως η εφημερίδα και το «Λύκειο των Ελληνίδων», που δημιούργησαν τους πρώτους πυρήνες του γυναικείου προβληματισμού.

Στο μεταξύ στην Αγγλία το κίνημα για το δικαίωμα στην ψήφο των γυναικών είχε ριζοσπαστικοποιηθεί. Η οργάνωση των «σουφραζετών» (από την λέξη «suffrage», που σημαίνει ψηφοφορία) αυξάνει συνεχώς τα μέλη της και κλιμακώνει τις μεθόδους του αγώνα της. Από τις απλές συγκεντρώσεις και τα ψηφίσματα, που σαν μόνο αποτέλεσμα είχαν τη διακωμώδηση των αιτημάτων τους από την αγγλική Βουλή το 1905, περνάνε σε πολύ πιο μαχητικές αντιδράσεις, που αναγκάζουν όλο τον κόσμο να ασχοληθεί με αυτό το ζήτημα για πρώτη φορά. Απεργίες πείνας, μαζικές συγκεντρώσεις μέχρι και 250.000 γυναικών, ανατινάξεις τρένων, καταστροφές τηλεγραφικών στύλων, σπάσιμο βιτρινών, βόμβες σε υπουργούς και επίθεση στον άγγλο πρωθυπουργό, ήταν μόνο κάποιες από τις μεθόδους των σουφραζετών. Η έλευση του Α' Παγκοσμίου Πολέμου μπορεί να ακυρώνει το κίνημα, αλλά παράλληλα εισάγει πιο ουσιαστικά τη γυναίκα στην κοινωνία, μια και οι άνδρες λείπουν στον πόλεμο και αυτές, μένοντας πίσω, εργάζονται καλύπτοντας τα τεράστια κενά που υπάρχουν στο εργατικό δυναμικό. Όταν ο πόλεμος τελειώνει, οι άνδρες δεν μπορούν να τους αρνηθούν πια τον νέο τους κοινωνικό ρόλο που έχουν κατακτήσει, και φυσικά την ψήφο. Το 1918 δίνεται σε όσες ήταν πάνω από 30, και το 1928 σε όλες άνω των 21. Το επόμενο γυναικείο κίνημα θα εμφανιστεί πλέον τη δεκαετία του 60, με το λεγόμενο «Νέο Κύμα», αλλά με εντελώς διαφορετικά αιτήματα.

Οι πρώτες γυναικείες ψήφοι

Στην Ελλάδα της δεκαετίας του '20 βέβαια τα πράγματα είναι πολύ πιο δύσκολα για τις γυναίκες, και το αίτημα για το δικαίωμα ψήφου γελοιοποιείται ή δαιμονοποιείται.

Χαρακτηριστική είναι η μελέτη του Μιχαήλ Γαλανού του 1921 με τίτλο «Περί την ψήφο των γυναικών»: «Ο σουφραζετισμός θέλει μόνον την ψήφο ψηφίζουσας και πολιτευόμενης γυναίκα, την οπλισμένη με πλήρη ισότητα προς τον άνδρα, το ερμαφρόδιτον τούτον κατασκευάσμα, εις τον οποίον, ως εις είδος τέρατος, παραδίδει προς καταβρόχθισιν όλα τα άλλα. Πρόκειται προφανέστατα, περί είδους μανίας και ψυχώσεως. Αλλά εις τας προπαγανδίστριας τοιούτων μολύνσεων δύναται ν' ανοιχθούν φιλανθρώπως άλλα ιδρύματα, όχι όμως οι οίκοι των φρονίμων ανθρώπων, ουδέ αι βουλαί φρονίμων κρατών».

Το 1921 ο πρωθυπουργός Γούναρης υπόσχεται ψήφο στις γυναίκες και υποβάλλει αντίστοιχη πρόταση στη Γ' Εθνοσυνέλευση, η οποία όμως τελικά δεν συγκεντρώνει την πλειοψηφία. Η Μικρασιατική Καταστροφή αλλάζει πολύ τις δομές της ελληνικής κοινωνίας και καταργεί προσωρινά τη μοναρχία. Στα πλαίσια αυτών των αλλαγών επανέρχεται το 1924 στην Εθνοσυνέλευση η πρόταση για τη γυναικεία ψήφο, που αποφασίζεται να δοθεί, αλλά ύστερα από πέντε χρόνια και μόνο στις δημοτικές εκλογές. Και αυτό με την προϋπόθεση ότι οι ψηφοφόροι θα γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση, θα είναι πάνω από 30 χρονών, και φυσικά χωρίς το δικαίωμα του εκλέγεσθαι. Οι όροι που συνοδεύουν αυτή την απόφαση, μαζί με την αντίδραση του κλήρου που πολλές φορές απειλεί τις ψηφοφόρους με αφορισμό, αλλά και πολλών συζύγων, την κάνουν στην ουσία ανενεργή. Έτσι, στις εκλογές του 1931 σε σύνολο 301.772 γυναικών που τηρούσαν τους παραπάνω όρους πήραν εκλογικά βιβλιάρια μόνο 6.768 γυναίκες.

Όμως παρά τις παλινδρομήσεις της πολιτείας, το γυναικείο κίνημα στη χώρα μας είχε αποκτήσει και βάσεις και ιδεολογικό υπόβαθρο. Σε αυτό είχαν συντελέσει η ίδρυση του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας το 1920, καθώς και η κυκλοφορία των εντύπων «Ελληνίς» και «Αγώνας της γυναίκας» αμέσως μετά. Καθοριστικό ρόλο στη μετεξέλιξη του γυναικείου ζητήματος στη χώρα μας έπαιξε η παρουσία της Αύρας Θεοδωροπούλου, η οποία έδωσε στο κίνημα νέα ώθηση, και το έθεσε σε καινούργιες βάσεις. Η ψήφος πλέον ταυτιζόταν με τη χειραφέτηση αλλά και με την ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας: «Ζητούμε λοιπόν την ψήφο. Γιατί η ψήφος είναι το ισχυρότερο μέσο με το οποίο μπορούμε να υποστηρίξουμε τα ιδιαίτερα συμφέροντα ως γυναίκες... Γιατί όλοι οι νόμοι που αφορούν το παιδί ρυθμίζονται ως τώρα σύμφωνα με την ανδρική αντίληψη... Γιατί με τα πολιτικά δικαιώματα θα αποκτήσει η γυναίκα την αντίληψη της κοινωνικής ευθύνης». Το 1928 γίνεται η

πρώτη δημόσια συγκέντρωση για την ψήφο των γυναικών στο θέατρο «Απόλλων» και η δεύτερη λίγες ημέρες μετά στο «Κεντρικόν».

Ο ερχομός του Β' Παγκοσμίου Πολέμου επαναφέρει το θέμα όταν η κυβέρνηση της Ελεύθερης Ελλάδας με το ψήφισμα των Κορυσχάδων αναφέρει ρητά ότι οι γυναίκες έχουν πλήρως τα δικαιώματα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι: «Δικαίωμα να εκλέγουν έχουν όλοι οι έλληνες κάτοικοι (άνδρες, γυναίκες, κληρικοί και στρατιωτικοί έστω και σ' ενέργεια) που έχουν συμπληρώσει τα 17 τους χρόνια, αλλά για να εκλέγονται πρέπει να έχουν συμπληρωμένα τα 20 τους». Είναι η πρώτη φορά που η ελληνίδα αποκτά πλήρη δικαιώματα, τα οποία όμως δεν κρατάνε πολύ, γιατί η ήττα της Αριστεράς επαναφέρει σύντομα τα πράγματα στην προηγούμενη κατάσταση. Τον Μάρτιο του 1949 κατεβαίνει το όριο ψήφου για τις γυναίκες από τα 30 στα 25, ενώ απλουστεύονται οι διαδικασίες εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους.

Οι γυναίκες στη Βουλή

Τα πράγματα έχουν πάρει τον δρόμο τους, αλλά τα εμπόδια είναι συνεχή. Το ζήτημα δεν είναι πλέον αν οι γυναίκες πρέπει να ψηφίζουν, αλλά κατά πόσο αυτή η ψήφος μπορεί να επηρεάσει το εκλογικό αποτέλεσμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι το νομοσχέδιο για την ψήφο των γυναικών κατατέθηκε στη Βουλή για συζήτηση από την κυβέρνηση Σοφούλη το 1949, αλλά η συζήτηση συνεχίστηκε για δύο ολόκληρα χρόνια, και χρειάστηκε να φτάσουμε στις παραμονές των δημοτικών εκλογών για να ψηφιστεί το επίμαχο νομοσχέδιο. Μέχρι την τελευταία στιγμή την ψηφοφορία προσπάθησε να εμποδίσει με τροπολογία ο περίφημος διευθυντής αστυνομίας επί δικτατορίας Μεταξά, Κωνσταντίνος Μανιαδάκης. Το περίφημο νομοσχέδιο που έδινε επιτέλους το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις γυναίκες ψηφίστηκε στις 3 Απριλίου 1951, ενώ παράλληλα ψηφίστηκε τροπολογία που απαγόρευε την τοιχοκόλληση φωτογραφιών των υποψηφίων γυναικών, για να μην σκανδαλίζονται οι ψηφοφόροι...

Λίγα χρόνια μετά θα εκλεγόταν και η πρώτη ελληνίδα βουλευτής Ελένη Σκούρα με τον Ελληνικό Συναγερμό, και το 1956 η Λίνα Τσαλδάρη θα γινόταν η πρώτη γυναίκα υπουργός, ενώ στην Κέρκυρα θα εκλεγόταν και η πρώτη γυναίκα δήμαρχος. Το ζήτημα της ψήφου και τις ισότιμης συμμετοχής στα κοινά έκλεισε οριστικά με το σύνταγμα του 1974, και πλέον οι σημερινοί αγώνες των γυναικών δεν είναι στην

πλευρά της νομικής κατοχύρωσης, αλλά της ουσιαστικής ισότιμης συμμετοχής παντού.

Ποντίκι, 16.2.2006